

საქართველოს
საბჭოთაო
კავშირები

საქართველოს საბჭოთაო და სალიბერალური ნახაზიანი გაზეთი გამოდის ყოველ კვირა დღეს

№ 20

მ ა ი ს ი 14 1900

№ 20

გაზეთის ფასი: ერთი წლით გაუგზავ. 7 მან., გაგზავნით 8 მან. ნახევარი წლით გაუგზ. 3 მან. 50 კაპ., გაგზ. 4 მან. სამი თვით გაუგზ. 2 მან., გაგზ. 2 მან. 50 კაპ., თითო ნომერი სამ შაურათ.

ხელის-მოწერა მიიღება: თფილისში „წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიაში“ (Дворцовая, д. зем. банка № 101) და თვით „კვალის“ რედაქციაში არტილერის ქუჩა, № 5. ფოსტის აღრესი: Тифлисъ. Редакция „Квали“.

შინაარსი: ბურები.—სხვა-და-სხვა ამბავი.—„კვალი“-ს კორესპონდენციები.—ინგლის-ტრანსვალის ომი. ურუნალ-გაზეთებიდან.—წერილი ქუთაისიდან ი. კილაძესი.—ეკონომიური და პოლიტიკური ბრძოლა (გერპანია) დ. თოფურიძესი.—მცირე შენიშვნა კ. თავართქილაძისა.—გაკვრით სევ ჯ—ლისა.—პატარა ყარამნიანი ი. ევდოშვილისა.—წერილი რედაქციის მიმართ.—განცხადებები.

„კვალის“ ეს ნომერი ვერ გამოდის ისე, რა-
გონარ უნდა გამოსულაყა.

ბ შ რ ი ბ ი.

მეოთხე წერილში ჩვენ გავარკვეეთ ის წინააღმდეგობა, რომელიც დაიბადა ბურებს და ინგლისელებს შორის ტრანსვალში (№ 17). ეს წინააღმდეგობა ნიშნავს ორი ეკონომიური მოვლენის, ორი კულტურული ელემენტის შეჯახებას. ერთი მხრივ დგანან მეურნენი, სოფლელები—ბურები, მეორე მხრივ კი მრეწველნი, მოქალაქენი—ინგლისელები. რაკი ბურებმა უარყვეს ინდუსტრია, ეს წარმოების უმაღლესი ფორმა, და ის უცხოელთ დაწებეს, ცხადია, ამით მათ თვითონვე გამოითხარეს არსებობის საძირკველი და ჰაერში გამოკიდული შეიქმნენ. და ასე დაემართება ყველა ერს, რომელიც ბურებსავეთ კარს იკეტავს და თავის გუთანს იქით აღარაფერს ხედავს.

ასე თუ ისე, ბრძოლა ბურებს და ინგლისელთ შორის არის ბრძოლა პოლიტიკო-ეკონომიური. ის ერი, რომელიც მრავლდება ეკონომიურათ, მძლავრდება პოლიტიკურათაც და აი, გამძლავრებულმა ინგლისელებმა ტრანსვალში პოლიტიკური უფლებებიც მოითხოვეს. ინგლისელები გამძლავრდენ არა მარტო მრეწველობაში, არამედ მეურნეობაშიაც. აღებმიცემობით ნაშოვნნი ფულით შეიყიდეს მიწა-ადგილები და ასე ისინი ერთ და იმავე დროს ორივე ასპარეზზე გაბატონდენ. მათი რევორმის კომიტეტმა პირველი მანიფესტი გამოსცა 1896 წ. დეკემბერში ქ. იოანესბურგში. აი რა სწერია ამ მანიფესტში: უიტლანდერები (უცხოელები) შეადგენენ სახელმწიფოს უმრავლესობას, მათ ეკუთვნით ნახევარზე მეტი მიწა-წყალი და საზოგადოთ ყოველივე საკუთრების ცხრა მეათედი, ხოლო ყველა ამაების მართვაში, თავის ცხოვრების და თავისუფლების მოწყობაში ხმა არა აქვთ. პარლამენტმა უარპყო ჩვენი თხოვნა ორჯერ, ერთი 13 ათასი კაცისაგან ხელ-მოწერილი, ხოლო მეორე 38 ათასი კაცისაგან — ათავენს კომიტეტი. აქედან ცხადია, რომ ისინი პირდაპირ

ეკონომიურ საფუძველზე აშენებენ თავის პოლიტიკურ მოთხოვნებს. ახალ ქონებრივ ურთიერთობას აღარ შეესაბამება ძველი პოლიტიკური წყობილება — ამბობენ ინგლისელები და ამით სრულ ლოლიკაში არიან.

კომიტეტის მეთაურები მოემზადდნენ საბრძოლველათ. იოანესბურგის მცხოვრებთ იარაღები დაურიგეს და ასე შეაყენეს ქალაქის ჯარი. ეს გაიგო თუ არა მთავრობამ, მაშინვე ბურები გამოგზავნა ქალაქის დასაჭერათ. რეფორმის კომიტეტმა თავის-თავი გამოაცხადა ღროებით მთავრობათ და ბრიტანიის წარმომადგენელს შემწეობა თხოვა. ამავე დროს (16 დეკემბერს) მოქალაქეებმა ტელეგრამით მიმართეს დოქტორ ჯემსონს, რომელიც ინგლისის ახალშენში იმყოფებოდა და თხოვეს მოშველება. აი რას წერდნენ მას სხვათა შორის: „ის პირობები, რომელშიაც ჩვენ ეცხოვრობთ, გვაიძულებს მოგმართოთ თქვენ. ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ, რომ თქვენ თქვენი ჯარით არ დაიგვიანებთ მოსვლას ჩვენდა სახსნელათ, თუ აქ რაიმე უბედურება დატრიალდა. ყოველივე ხარჯს, რასაც კი თქვენ გასწევთ ამ საქმისათვის, ჩვენ ვკისრულვით. იცოდეთ, რომ დიდი გაჭირება გვაიძულებს ამას და არა სხვა რაიმე“. ჯემსონი, უეჭველია, მზათ იყო და ამ ამბავს ელოდა, თორემ მეორე დღესვე ტრანსვალში შემოსვლას (ბოზუტლანდით) ვერ მოასწრებდა. მას ახლდა 700 კაცი, თოფ-ზარბაზნებით აღჭურვილი. კრიუგერმა საჩქაროთ გაგზავნა ჯარი ჯემსონის წინააღმდეგ და აი, ეს ორი მტერი ერთმანეთს შეხედნენ სოფ. კრიუგერსდორფთან, იოანესბურგის ახლოს. ჯემსონი არ მოელოდა ასე უცებ ბურების თავს დასხმას. ის, პირიქით, ფიქრობდა იოანესბურგელები შეუერთდებოდნენ მას და ტრანსვალს დაიპყრობდა. მაგრამ მოტყუვდა. იოანესბურგელებმა ის ბურებს მიატოვეს და ამით მათი დამარცხება არ გაუჭირდათ. ჯემსონს მოუკლეს 130 კაცი, დანარჩენი ჯემსონითურთ ტყვეთ წაიყვანეს, ხოლო ბურებს სამი კაცი დააკლდათ (21 დეკემბერს). იოანესბურგი მაინც გამაგრდა. მაშინ ქალაქს ალყა შემოარტყეს, სანოვავე შიგ არ შეუშვეს და მოქალაქენიც იძულებულნი გახდნენ დანებებოდნენ. კომიტეტის 22 წევრი დაატყვევეს, ხალხს იარაღი ჩამოართვეს (26 დეკ.) და ასე აჯანყება დააწყნარეს.

რა ნაირათ შეხვდა ამ გარემოებას ინგლისის მთავრობამ? ჯემსონის თავს დასხმა მან აღიარა უკანონოთ და უბრძანა მას საზღვარზე არ გადაელო, მაგრამ ეს ბრძანება გვიან მოვიდა. ინგლისის წარმომადგენელი წავიდა პრეტორიაში და თხოვა კრიუგერს იოანესბურგელებისთვის იარაღი აეყარათ, ხოლო ჯემსონი და კომპანია ინგლისისთვის მიეცათ

გასასამართლებლათ. კრიუგერმა შეასრულა ინგლისის მოთხოვნილება, დეკემბრის გასულს ტყვენი გადასცა ინგლისს და ლონდონის სასამართლომ ჯემსონს 15 თვე სატუსალო მიუსაჯა, ხოლო ხუთ მის ამხანაგს ათიდან შვიდ თვემდე თითოს. მეორე მხრით, პრეტორიის სასამართლომ რეფორმის კომიტეტის ოთხ წევრს სიკვდილით დასჯა მიუსაჯა, დანარჩენთ ზოგს სატუსალო, ზოგს ჯარიმა და ზოგს ტრანსვალლიდან ღროებით გაძევება. მაგრამ პირველი განჩინება არ მოუყვანიათ სისრულეში. ოთხივე სიკვდილით დასასჯელი გაათავისუფლეს და სამაგიეროთ 250 ათასი მან. ჯარიმა გამოართვეს. 45 იოანესბურგელ ტყვეს მიუსაჯეს ჯარიმა, თითოს 20 ათასი მ. და სხ. ერთი სიტყვით, დამნაშავეთ ლომობიერათ მოეპყრენ, მათ მხოლოდ ფული გადახდევინეს და გაუშვეს.

ამავე დროს, კრიუგერმა განაცხადა, რომ რეფორმის კომიტეტის ზოგ მოთხოვნილებას, როგორც მაგ. ინგლისელთა ბავშვების ინგლისურ ენაზე აღზრდას და იოანესბურგისთვის თვით-მმართველობის მიწიჭებას, დავაკმაყოფილებო. და მართლაც, იენისში პარლამენტმა მიიღო კანონ-პროექტი, რომლის ძალით მადნების რაიონში უცხოელთა შეილებისათვის სკოლებში დედა-ენაზე უნდა ესწავლებინათ. ამან ძალიან გაახარა ინგლისელები, მაგრამ სამაგიეროთ ძალიან შეაწუხა შემდეგმა ორმა ახალმა კანონმა. პირველათ, პოლიციას ნება მიეცა გაეძევებია ტრანსვალლიდან ის, ვინც, მისი აზრით, საშიში იყო საზოგადო მშვიდობიანობისთვის; მეორეთ, გაზეთის ყველა წერილს მოწერილი უნდა ჰქონდეს ავტორის სახელი და გვარიო. ეს ორივე კანონი ერთმანეთს ავსებდნენ, უკანასკნელი კანონის საშუალებით მთავრობა ტყობულობდა ეინ რა აზრის იყო და მოწინააღმდეგეს აძევებდა. ინგლისელებმა დიდი წინააღმდეგობა გამოუცხადეს ამ ორივე კანონს, განსაკუთრებით კი უკანასკნელს, მარა ვერაფერი გააწყვეს.

ასე და ამ ნაირათ, ინგლისელ-ბურების განხეთქილებამ გამოიწვია ინგლისელების პირველი თავს დასხმა ჯემსონის წინამძღოლობით. ეს შესევა გაჰკიცხა ორივე ქვეყნის მთავრობამ, მაგრამ ამით არსებული წინააღმდეგობა სრულებით არ მოსპობილა. ის, პირიქით, კიდევ უფრო გაძლიერდა და ბოლოს დიდ ომით გადაიქცა, რაიცა ჯერაც არ დასრულებულა. მარა სანამ ომი გამოცხადდებოდა, მანამდის გრძელი მიწერ-მოწერა იყო გამართული ტრანსვალსა და ინგლისის მთავრობის შორის. ამ მიწერ-მოწერის შესახებ შემდეგ მოვილაპარაკებთ. *)

*) «იუკრიის» ლონდონელ კორესპონდენტს ბ. მარკელს უკვირს, რომ ბურებს არ ვაქვთ და ინგლისელთ არ ვაძკებთ (№ 99). ბ. მარკელი უეჭველია

სხვა-და-სხვა ამბები

ერა-კითხვის საზოგადოების წევრთა წლიური კრება დანიშნულია კვირას, 28 მაისს.

კავკასიის სატეხნიკო საზოგადოებას აზრათ აქვს შუამდგომლობა აღძრას, რომ ტფილისში უმაღლესი ტეხნიკური სასწავლებელი იქმნას და-არსებული.

ი. ს. გოგებაშვილის მიერ შედგენილი სახელმძღვანელო „Русское Слово“, რომლის წინანდელი გამოცემანი მხოლოდ ნება დართული იყო (БЫЛИ ДОПУЩЕНЫ КЪ УПОТРЕБЛЕНИЮ) სახმარებლათ სასულიერო მთავრობის მიერ, უკანასკნელი გამოცემა ორივე ნაწილისა (მეშვიდე—პირველი ნაწილისა, მეექვსე—მეორისა და მეორე—მეთოდიკისა) მოწონებულ იქმნა იმავე მთავრობისაგან, როგორც სახელმძღვანელონი რუსულის ენისა ქართულ საზრველო სკოლებში, (Одобрены въ качествѣ учебныхъ руководствъ по русскому языку) ყოვლათ სამღვდელი კირიონის და ბ. ნ. ტატიშვილის აზრის თანახმათ, რომელთაც უკანასკნელი გამოცემანი გაცილებით მაღლა დაუყენებიათ წინანდლებზე.

საკომერციო სასწავლებელში მიღებულ იქმნა აპრილში მომხდარ ეგზამენებს შემდეგ სულ 310 ემაწვილი. ამათში ქართველი მხოლოდ ოც-და-სამია, რომელთაგანაც პირველ მოსამზადებელში შესულა—8, უფროს მოსამზადებელში—12 და სამიც პირველ კლასში. ეგზამენები მოხდება კიდევ პირველ სექტემბერს. თხოვნები უნდა გამოიგზავნოს მაქს ოსების ძის ფიშერის სახელობაზე შემდეგი ადრესით: თფილისის სავაჭრო და სამანუფაქტურო კომიტეტის კანცელარიაში. (სერგიევის ქუჩა, № 1). აქვე მსურველს შეუძლია უსასყიდლოთ მიიღოს ეგზამენების პროგრამა.

დიდი თავყანისმცემელია ბურების, როგორც დაჩაგრულ ზატარა ურისა. ჩვენც თანაუგრძობთ მათ ამისთვის და მხოლოდ ამისთვის. მაგრამ აქედან კიდევ შორს ანის ის, რომ ბურები ეველათურში მართალი იყვენ და ინგლისელები მტყუანი. ისტორია. პირიქით იმას გვეუბნება, რომ ინგლისი ყოველთვის მათ უთმობდა, თავისუფლებას ანიჭებდა, რაც ასე იშვიათია თანამედროვე ისტორიაში. ამ ფაქტების უარის ყოფა შეუძლებელია და არც „მოქრთამული“ მწერლების ნაწარმოებია, როგორც ეს ბ. მაკრელს ჰქონია. და რომ ინგლისის კონსერვატიული სამინისტრო ბურ სხვა სხელმწიფოების დაბურჯდურ სამინისტროზე მეტი დაბურჯალია—ამაზე ბ. მაკრელიც დაგვეთანხმება...

მოსკოვიდან იწერებიან, რომ აქ გარდაიცვალა ცნობილი ქართული ეკლესიის მოღვაწე მის. საბინინი. საბინინი იყო დედით ქართველი, ხოლო მამით რუსი და მოღვაწეობდა საეკლესიო ასპარეზზე. მან გამოსცა ძვირფასი ნახატებით შემკული „საქართველოს სამოთხე“ და მრავალი სხვა. ამას გარდა, მისი მეცადინეობით განაახლეს ბოდბის წმ. ნინოს მონასტერი, სადაც მან დააბინავა რუსის მონაზნები....

ქიათურაში რალაც გადამდები სენი გაჩენილა და ძლიერ დაუშინებია ხალხი. თფილისიდან უკვე გაემგზავრა სენის გამოსარკვევათ ბაქტეოროლოგი. ასეთივე სენი გაჩენილა ქართლის ერთ სოფელში, სადაც გაემგზავრა გუბერნიის ექიმი ბ. ქიქოძე თავისი თანაშემწეთი.

ქუთაისის გუბერნიის თავად-აზნაურობის კრებაში გუბერნიის წინამძღოლათ აირჩია თ. ს. წერეთელი; მაზრების წინამძღოლებათ: ქუთაისისა თ. დ. ო. ნიჟარაძე, ოზურგეთისა თ. კ. ერისთავი, შორაპნის—თ. ს. დ. წერეთელი, ლეჩხუმის—თ. ი. გელოვანი, სენაკის—თ. ფ. ჩხეიძე, რაჭის—დ. ნ. ბაქრაძე, ხოლო ზუგდიდის მაზრის ორ კანდიდატს თ. გ. დადიანს და თ. კ. დადიანს თანასწორი ხმა ამოუვიდათ, და ორივე იქმნა წარდგენილი მთავრობასთან დასამტკიცებლათ.

ორშაბათს 15 მაისს, თფილისში, მობრძანდება მისი უდიდებულესობა სპარსეთის შახი მუზაფერედინი. აქ დარჩება სამ დღეს და შემდეგ საქართველოს სამხედრო გზით გაემგზავრება საზღვარ გარეთ.

გაზ. „ახალი მიმოხილვა“, რომელიც ეს რამდენიმე ხანია მთავრობის განკარგულებით შეჩერებულია, გამოვა 18 მარიაშობისთვიდან. რედაქცია იმყოფება იქვე, სადაც წინეთ იყო.

„კეალის“ კორესპონდენციები

სოფ. სახელადი (შორაპნის მაზრა). ეს სოფელი მდებარეობს სად. მარეღისიდან 16-ტი და სოფ. ლეღვანიდან 12 ვერსის მანძილზე. ზირველათ ორმოცი წლის წინათ დაუწყიათ აქ კადმისსხლებს სოფ. ლეღვანიდან, ჯერ გაუმართავთ აგრეთ წოდებული „ავანთა“ ე. ი. გაუკეთებიათ მუშაობის დროს თავ შესაფარ და სხვა-სხვის სამწვედვეო ქაბ-კარგები, შემდეგ თანდათან შეჩვევიან აქაურბასს და ზოგი (უფრო და-

რინი რსაკვირველი) სამუდამოთაც დასახლებულან, რადგან აქ სიღარიბეში ცხოვრება უფრო ედვილებოდათ, ხე-ტყე და შუა, აგრეთვე სხანა ადგილებითაც უფრო უხვათ სარგებლობდნ. ამ 15—20 წლის წინეთ შემოსულა აქ ხე-ტყის საწარმოებლათ ვიღაც „მარტირუხა სომეხი“, გაუმართავს ხელათ სახერხი ხარხარები, მოუყვანია მხერხავი მუშები, დაუმზადებია სხვა-და-სხვა ზომის მასალები, მარა უგზობობის გამო ვერ გაუტანია; გზის გაკეთებას დიდი ხარჯი უნდოდა, „მარტირუხას“ ამდენი თანხა არ ჰქონებია და თავი მიუხეობია.

ამას შემდეგ შემოსულა ჯალალოვი და ნემსაძე, აუღიათ რამდენიმე წლით იჯარით ისარდოვის და იხუმსის ტყე (აქაური ტყე მეტ ნაწილათ ნაძვი და სოჭის ხისა), შეუკეთებიათ გზები, გაუმართავთ სახერხი ქარხანა, წყლით მოძრავ მანქანებით და რამდენიმე წელს უწარმოებიათ, მარა, რადგან გზას დიდი ხარჯი უნდოდა და თან და თან შეკეთებას საჭიროებდა, ვეღარ გაუძღეს ზარალს და ქარხანა გადასცეს ვიღაც იტალიელ კაპიტალისტ ვალერს და ცნობილ ბათუმის მექარხნეს რინენკს. ამ ევროპელებმა ევროპულით დაატრიალეს საქმე, გაფართოვეს წარმოება, გზებიც გაიკეთეს და რამდენიმე წლის განმავლობაში რამდენიმე ათასი დესეტინა ტყე გაჩეხეს, სად. მარჯლისში გამართეს საწობი და ორთქლით მოძრავი წვრილ მასალების სახერხი ქარხანა. 1893 წელს აქვე შემოვიდა სახელმწიფო ტყეში სამუშაოთ მიქლამიძელი და გოგელია, რომელთაც ჭარხის ხეობიდან ძველი წყლით მოძრავი მანქანა გადმოიტანეს და გამართეს სახერხი ქარხანა რინენკის ქარხანიდან ერთი ვერსით უფრო ახლო სად. მარჯლისზე. ამან მასალის მზიდავი ურმები უფრო მიიზიდა, რადგან სადგურისკენ უფრო ახლო იყო და ქირას იმსვე იღებდნ. ამ ნაირათ ცოტა ირ იყოს კონკურენცია გაუწიეს ევროპელების ქარხანას. ასე ერთმანეთის მეტოქეობით ვერც ერთმა და ვერც მეორემ ვერ იხეირეს; მარა აქაურ მკვიდრთათვის კი დიდი სარგებლობა იყო წარმოების გაფართოება.

1895 წლის წყალ-დიდობამ დიდათ დაზარალა ორივე ქარხნები; მრავალი დამზადებული ხეები და დახერხილი მასალა მოსტაცა ზატანა მდინარე ფლინკვამ.

რინენკს მარჯლისის ქარხანა და საწობი სულ გაუნადგურა ჩხერიმელამ, ამ ზარალის შემდეგ ორივე ქარხანა დაეტა. რინენკმა თავისი ქარხანა გადაიტანა არჯოლაზე, სახელმწიფო ტყეში სად. მარჯლისიდან 9 ვერსზე. 1897 წ. — ამავე წელს იანვარში გოგელიამ თავისი ქარხანა გადასცა თ. მ. ნაკაშიძეს, რომელმაც შეაკეთებინა დაზრეულ-დაფუშული ქარხანა და ხელ ახლა წარმოება გაჩაღა და დღესაც აწარმოებს. ის ზირიანთ და სადღათ უსწორდება ეველა მომუშავეს, მეურმე-მეკამეებს და სხვას, რისთვისაც დიდი მადლობის ღირსია. წინანდელი

მეპატრონეების ოთხი ხუთი წლის ბარათები აქვთ მტკიერ მურმე-მეკამეებს, მარა ფული აქამდე ვერ აუღიათ მათგან.

ზემხსენებული ქარხნების გარემოება მისთვის მოვიხსენიე აქ, რომ მკითხველმა უფრო ცხადათ დაინახოს, რომ შეიძლება თუ არა ამ სოფელში რაიმე სასოფლო წესრიგის შემოღება და მისი ველურ მდგომარეობიდან გამოყვანა. რა საკვირველია შეიძლებოდა და დღესაც შეიძლება, მარა სად არის ზატრონი?! ახლა ამ სოფელში სამრეწამლო მუდამი მოსახლეა, ოთხი შუა რიცხვით 300 სული იქნება და ეს ამოდენა ხალხი ეოველგვარ ადამიანურ წესრიგს მოკლებულნი არიან, არც ეკლესია არსებობს ამათთვის, არც სკოლა, არც მღვდელი, არც მასწავლებელი, არიან ისე მიშვებული „ხატის ხარით“... აგრეთვე მეტათ უსუფთაოთ ატარებენ ცხოვრებას აქაურნი მკვიდრნი, აქ რომ რამე გადახედები სენი გაჩნდეს მთელ სოფელს კანადგურებს, ასე გადაშენების გზას ადგია დღეს სოფელი სახვლარი.

წინეთ აქაური მიწა წყალი სხნავ-სათესით, სახეხ-საბაღანოთი და ტყით გლეხკაცობის საკუთრებას შეადგენდა. შემდეგ მეზობელ სოფლებს მოსვლიათ ერთმანეთ შორის დავა; ამათ ეველას ერთათ წამოდავებია ხაზინა (ამ დროთი უსარგებლია უზუმსკის და ისარდოვისაც და მათ კარგი მოზრდილი მთის მამული ჩუგდიათ ხელში). რა საკვირველია გლეხებთან ხაზინას გაუმარჯვანა და ტყე გადასულა მთლათ ხაზინის ხელში. სახანე მიწებით ისევ გლეხები სარგებლობენ, მხოლოთ გაუიღვისა და სხვა ზირზე გადაცემის ნება არა აქვთ. ხე-ტყე და შუის ნაკლებობით დიდ შევიწროებაში არიან დღეს აქაურები.

ტყის მცველ აბიექიკების თავკასულობას აქ საზღვარი არა აქვს. ეოფილა მაგალითი, რომ ჯერ ერთს გამორთმევია გლეხისათვის ფული, მერე მეორეს, ხოლო მესამეს ოქმი შეუდგენია და უფროსისათვის გადაუნდა!

აკერ რამდენი წელიწადია საფუტკრე გაუმართავს აქაურ ტყის მცველთა უფროსს ბ-ნ მისურავს, გაუკეთებინებია დადინის და სხვა სისტემის სკები, და მოუწევია შეენიერ მხერხებულ ადგილზე. ახლა სასამის ძირი სკა-ჭავს და კარგათაც სარგებლობს ამით, სოფლებსაც მიუბძავს ამისთვის და აქა-იქ შესვლებით სოფლათ თითო ორთლას ახალი სისტემის სკებს. რომ უფრო ენერგიით მოჰკიდებოდა ბ-ნი რისურავი მეფუტკრეობის გავრცელებას დიდ სარგებლობას მოუტანდა აქაურ საზოგადოებას და დიდ ზატოვსაც დაიმსახურებდა. ფუტკრის მოშენება ამ ადგილებში მეტათ სართვისია; ადვილათ მრავლდება და თაფლიც კარგი ღირსებისა იცის. აქ ბლომათ მოიბოვება ფუტკრის საკვები ევაილიანნი ხეები, ცაცხვი, ნეკერხალი, დიდგულა და სხვა და აგრეთვე ევაილიანნი მცენარეებიც ბლომათ არის. აქაური თაფლი მსწინარი არას დროს არ გამოვა, როგორც ეს გურიაში და ზოგიერთ სხვა ადგილებში იცის.

საქართველოს
საქართველოს

აქაური ძველებური სკება მეტათ უგუნურათ არის გაკეთებული: რგვალათ გამოთლილი ან შეკერილია ხის კოდი, თავები დაჭედილი აქვს და მარტო ფუტკრის შესასვლელი ადგილი აქვს, რაცა თაფლის გამოღება მოუხდებოდა, ფუტკარი უსათუოთ წყლით უნდა მოახრჩონ და რაცა ფუტკრები დაიხრცებიან, მერე ავგლეჯენ თავებს და ისე გამოიღებენ ფიჭებს. ასე უღვთოთ ეზურობიან ამ ხატიასან მშრომელ მწერებს. აბრეშუმის ჭია აქ სრულებით არ მოჭყავთ, ეს შეიძლება მთა გორიან და ცივი ადგილების მიხეზი იყოს, ბჟაფის ხესაც იშვიათათ შეხედებით აქ.

შავი შთის მუშა.

სატიცანაო. კარგა ხანია, რაც თ. ციციშვილებმა დაარსეს კონტორა. ამ კონტორას მიზნათ აქვს საერთო გაუყოფელი მამულიდან აპკრიფოს ყოველივე შემოსავალი, გასცეს პასუხი ყველა მოდავეს და წმინდა შემოსავლიდან ყველა მონაწილეს თავ-თავისი მხვედრი დაურიგოს. რასაკვირველია, პირველში ბევრი წინააღმდეგი შემთხვევები აღმოუჩნდა ამ საქმეს, მაგრამ დიდმა მეცადინეობამ და გულის გატეხავობამ იმ წერტილამდე მიახწევინა, რომ ახლა, ცოტათუ ბევრი, ხსენებული კანტორა ყოველ თვეს აწვდის თავის მონაწილეებს საერთო შემოსავლიდან მხვედრ წილს და ამით დიდ შეღავათს აძლევს ყველას და, მით უმეტეს, ისეთ პირთ, რომელთაც თითონ სიარული და შემოსავლის აღება არ შეუძლიათ. შეძლებისა და გვარათ მრავალ გარეშე პირთაც აწვდიდა ხოლმე კანტორა თავის წვლილს და დღესაც აწვდის; ახლაკი თვალ საჩინო შემწეობა აღმოუჩინეს კანტორის მონაწილეებმა ერთ თავის მოძმეთაგანს 30 აპრილს. საქმე იმაშია, რომ დავით პეტრეს ძეს ციციშვილს. ერთმა გარეშე პირმა გაუყიდა მოელი მონაწილეობა ამ ციციშვილისავე ნათესავის მინდობილობით. მამულის საჯაროთ გაყიდვის დროს ვაჭრობაში შევიდა კანტორის მინდობილობით მამულის მმართველათ ყოფილი თ. დავ. დიმ. ციციშვილი და საერთოთ, საკანტოროთ დაამტკიცა. თუმცა ზოგიერთმა პირმა მონაწილეობა არ მიიღეს მამულის შეყიდვაში და თავი მხვედრი წილიც გაიტანეს ხსენებული ფულიდან, მაგრამ დანარჩენებმა მაინც არ დაანებეს ამ საქმეს თავი მამული სხვა პირს არ ჩაუგდეს ხელში. ხოლო, რაკი პაედავენ თავისი მოძმის გაჭირვებულ მდგომარეობას და წვრილ შვილობას (რვა შვილის მამა), 30 აპრილს გადასწყვიტეს აჩუქონ ეს ნასყიდი წილი და მით მოძმე გამოიყვანონ გაჭირვებულ მდგომარეობიდან. ეს გადაწყვეტა ამ დღეებში წესიერათ იქნება სისრულეში მოყვანილი. ხსენებულ პირთ ამ მონაწილეობის შეყიდვა დაუჯდათ სამას თუმნამდე.

დიდი მადლობის ღირსნი არიან ყველა, ამ საქმეში მონაწილეობის მიმღებნი და სასურველია, რომ ამ კანტორის საქმე უფრო და უფრო კარგათ წავიდეს, რითაც ამ სამადლობელი საქმის ჩამდენ პირთ საშუალება მიეცემათ კვლავ კიდევ ბევრი ამ ნაირი და კიდევ სხვა კეთილი საქმე ჩაიდინონ. იმედია ეს მაგალითი სხვა გვარებშიაც კი გავლენას იქონიებს.

აღტაცებული.

ს. აცანა (გურია). „კვალის“ მე-19 ნომერში ვენ წარმოვადგინო აცანის სამკითხველს ანგარიში. აი ეს ანგარიშიც: აცანის სამკითხველო დაარსებულია 1898 წელს 25 დეკემბერს, ამ წელს ჰყავდა 51 ხელის-მომწერა წევრი. ამთაგან უნდა შემოსულიყო სამკითხველოს სასარგებლოდ 65 მ. 75 კ. ხოლო შემოვიდა 30 მ. 21 კ. კერძო შემოწირულება—ფულად 60 მ. 87 კაპ. სულ 91 მ. 08 კ. ამათში დაიხარჯა სამკითხველოს სხვა-და-სხვა საჭიროებაზე დღიდან დაარსებისა ამ წლის 15 აპრილამდის 81 მ. 7 კაპ. დანარჩენი 10 მ. 1 კ. კი ითვლება უწინდელს გამგეზე.

მიუხედავათ იმისა, რომ სამკითხველოს საკმაო მკითხველი ჰყავს, ნივთიერათ ძლიერ შევიწროებული, რაც მამე-დენებს უმორჩილესათ ვთხოვო ბ.ბ. წევრებს და უწინდელ გამგეს აცანის სამკითხველოსი, დროზე მოაწოდონ სამკითხველოს დაპირებული ფულები. აგრეთვე ვთხოვ იმ პირთ რომლებსაც აქვთ სამკითხველოს დაარსებამდის წარმოდგენებით შეგროვილი ფულები, რომელიც სამკითხველოსთვის იყო გადადებული, ახლა მაინც დაუბრუნონ სამკითხველოს.

გამგე აცანის წიგნ-საცავ-სამკითხველოსი ა. ხაიძე.
22 აპრილი

ინგლის-ტრანსკაპალის ომი.

ბურების საბოლოოთ დამარცხება ახლა ექვს კარეშა. რბერტისის ჯარების მსწრაფლ მოძრაობას ბურები გერსათ გერ გაუმაგრდენ და იძულებული შეიქნენ ქალაქები, სოფლები და ციხე-სიმაგრეები ზედი-ზედ შეეტოვებიათ. ამ ერთი კვირის დეპეშები მხოლოთ ინგლისელთა გამარჯვებას და ბურების დამარცხებას დადავებენ. კონსტანდიდან შტეინი ღინდლეიში გადავიდა, მაგრამ ღინდლეიჩ ჩქარა დაიჭირეს ინგლისელებმა და შტეინიც ქალაქიდან გაიქცა. 10 მაისის დეპეშა ამბობს: კონსტანდიდან იქწყებთან, რომ ინგლისის ქვეითა ჯარი წინ მიდის. ჯარი მხნეთ არის, რკინის გზის მიმოსვლა განახლებულია, მტკრმა გადაწყვიტა განაგრძოს ბრძოლა და მისი ჯარი სიმაგრეებს აკეთებს მდინარე რენესტერთან. მეორე დღის დეპეშა გვატყობინებს, რომ ფრენჩი გადავიდა ამ მდინარეს და ბურებმა სიმაგრეების გაკეთება ვეღარ მოასწერს. ინგლისის ჯარის ერთი ნაწილი უკვე შევიდა ტრანსკაპალში. აქ ტრანსკაპალელი ბურები ამბობენ, რომ უკანასკნელ სისხლის წვეთამდე ვიბრძვებით. ბრეტონიაში შედგა კომიტეტი, რომელიც ქალების, ბავშბების და ქონების დახიზვნას შეუდგა ჩრდილოეთის მთებში. კრიუკერი ამბობს დავიდვავთ ქ. იანხესურგს და ბრეტონიასაც. ინგლისელებმა გათავისუფლეს აგრეთვე ქალ. მეფეინგი, რომელიც აკერ 8 თვეა ბურების ალყით იყო კარქემორტეში. აი რას იწყებს ამის შესახებ რბერტისი: მეფეინგის გათავისუფლების დროს მტკრზე იერიში მიიტანა ჩვენმა ჯარმა და სრულიად დაამარცხა იგი. ინგლისელებს მოუგლეს 3 კაცი და დაუჭრეს 22 კაცი. მეფეინგიდან გამოსული მეტინფენთა ჯარ შეუერთდა ინგლისელთ და მტრის მოავარ-ბანაქე იერიშით მივი-

და ბურჟუაზია განდევნოს, მათ დაატოვებინოს ერთი ზარბაზანი და აუარებელი სამხედრო მასალა. მტკრი უკან იწევს. ნატალში ბურჟუაზი მხნეთ არის და ბურჟუაზი ჩრდილოეთით მიეგრეკება. ერთი სიტყვით, ტრანსსვალს შემოადგენ სამი მხრით, და უნდა ვიფიქროთ ომიც ადრე ვათავადება ინგლისელთა სსარკებლათ. თუ ეს ასე მოხდა, ტრანსსვალდი და ორანჟუ გადაქცევიან ინგლისის ახალშენებთ, რამელთაც შემდეგ რამდენისაშე ხნისა თვით-მმართველობას მიაწიებენ, რაგორც ეს სხვა ახალშენელთ აქვთ მინიჭებული.

ყურნალ-გამეტებიდან

„მწყემსის“ მე 8 №-ში დაბეჭდილია შემდეგი:

„ჩვენ რედაქციას მოუვიდა მრავალი წერილები, რომელშიაც ზიზლს უცხადებენ „ივერიის“ ახალათ მოვლენილს მწერალს „ახალ მოსულს“ იმ სამარცხვინო პოლემიკისათვის, რომელსაც იგი უწევს ბ. ჟორდანიას. სამკუხაროთ ამ წერილებს რედაქცია ვერ აძლევს ადგილს, თუმცა იგი სრულებით ეთანხმება წერილების ავტორთ და თავის მხრითაც უცხადებს უკმაყოფილებას „ახალ-მოსულს“ იმ სამარცხვინო საქციელისთვის მწერლობაში, რომელსაც იგი ჩადის „ივერიაში“ ბ. ჟორდანიას წინააღმდეგ. როგორც წერილების ავტორთ; ისე ჩვენს რედაქციასაც გასაკვირველად მიანია, რომ ბ. ი. ჭავჭავაძე ასე ათარეშებს ამ მწერალს თავის გაზეთის ფურცლებზე. ყველა მოუთმენლათ ელის, რომ ნილაბი ჩამოეხადოს ამ ახირებულ მწერალს...“

* *

მართალია, ბ. ახალმოსული მკითხველ საზოგადოებას არ მოსწონს, მაგრამ სამაგიეროთ ის მოსწონს ბ. ლალს და ეს ისე, რომ ყველა მისი წერის საუცხოვო მანერა შუეთვისებია და „მოამბის“ მე-3 №-ში კიდევ ერთხელ ჟორდანიას წინააღმდეგ გამოულაშქრნია. (ის ბ. ახალმოსულივით „კვლის“ ხელმოუწერელ წერილებს ჟორდანიას აწერს!). მოგვხსენებთ, რომ ბ. ლალი ამას წინათ ძალიან გაგვიჯავრდა, როგორ თქვით, ვითომ მე კაპიტალისტებს გამოვექომაგეო, ეს ცილის-წამებააო! მარა როცა ამის დასამტკიცებელი საბუთი მოვეუყვანეთ, ახლა გაიძახის, რომ მე კაპიტალიზმს გამოვექომაგე და არა კაპიტალისტებსო! და ეს თურმე თვით მუშების ინტერესიც ყოფილა. აი სხვათა შორის ერთი მისი საარაკო საბუთი:

„გაგიგონიათ თქვენ, ბ. ჟორდანიაც, რომ რაც უფრო ფართოა ეს თუ ის სამრეწველო საქმე (კაპიტალისტური), მით უმჯობესია მუშათა მდგომარეობა? უფრო დიდს, უფრო ფართო მწარმოებელს მეტი საშუალება აქვს გააუმჯობესოს ტენიკური მხარე

საქმისა, სასანიტარო ნაწილი. უკეთესი სადგომები იქნაო მუშებრსათვის, ბიბლიოთეკა-სამკითხველო დაარსოს მათთვის და სხ.“ და სხ.

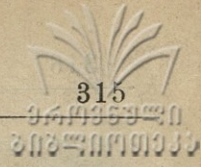
ერთი სიტყვით, მუშების მდგომარეობა მაშინ გაუკეთესდება, როცა თვით კაპიტალისტის მდგომარეობა გაუკეთესდება, როცა ის ბევრს ფულს მოიგებსო — ამბობს ბ. ლალი. აქედან ცხადია, ინტერესი მუშათა ლე კაპიტალისტთა ერთი და იგივეა და „პროგრესიული მწერალიც“ კაპიტალისტის გამდიდრებას უნდა ცდილობდეს. ამას ლალადებს თითქმის ეს ერთი საუკუნეა ვულგარული პოლიტიკური ეკონომია ბასტიის წინამძღოლობით და ამასვე ავრცელებს ჩვენში ბ. ლალი ამას უწოდებს ის „მარქსისტობას“! არა, ბ. ლალი, თუ ეს „მარქსისტობაა“, მაშ ამას ისევე „ნაროდნიკობა“ ჯობნებია. აი რას წერდა იგივე ლალი მას ჟამსა შინა, როცა ის მარქსისზმს ეწინააღმდეგებოდა და „ნაროდნიკობას“ ეტრფოდა:

„კაპიტალიზმის კოალიციის დროს უმრავლესობა ინაგრება, ხოლო ინტელიგენციის მოვალეობაა გაუადვილას ჩავრულოთ დღის ვაჩამი და გაუადვილოს მომავლის შშობელს ტკივილებიო.“ („ივერია“ 1895 წ. № 65, წერილი «უახლოესი საფეხური და ინტელიგენციის მოვალეობა»).

აი 1895 წ. «ინტელიგენციის მოვალეობა» რა ყოფილა. ახლა, ამ 1900 წ. კი, ინტელიგენციის მოვალეობაა თურმე «დამაჩვევრელთა» გამოსარჩლებაც! რომელი ლალია მართალი? 1895 წლის თუ დღევანდელი? იმედია ამას თვითონვე გვეტყვის.

ბ. ლალი ამ თავის «მარქსისტობას» არა კმარობს, და ახალმოსულივით ცილის-წამებასაც მოჰყოლია. ის ამბობს:

„ბ. ივანოვიჩის წერილი, რომლის წინააღმდეგ ჩვენ დავსწერეთ მოწინავე სტეტია, დიდი ფეაქტონია. ბ. ივანოვიჩი ეხება იქ ნავთის წარმოებას, მწარმოებელთ, მუშებს, პროგრესიულ მწერლის მოვალეობას, ტარიფის მნიშვნელობას და სხვას. ჩვენ ამ ფელეტონში შემცდარათ მოგვეჩვენა ბ. ივანოვიჩის მხლოთ ერთი აზრი — ტარაფის მნიშვნელობის შესახებ და სწორეთ ამ აზრის წინააღმდეგ დავსწერეთ წერილი, რომლის სათაურია «Къ вопросу о значении високаго тарифа.» ბ. ჟორდანი კი პოლემიკურ გატაცებაში აი რა სრავს იგონებს. მას ამოუწერია ბ. ივანოვიჩის ფელეტონიდან სწორედ ის ადგილი, რომელიც ესება მუშებს და პროგრესიულ მწერლის მოვალეობას და ამას შემდეგ ჩემი წერილიდან ამოუგლეჯია ფრაზა: «Намъ кажется что съ положениемъ, высказываемымъ г. Ивановичемъ въ этой статьѣ совершенно нельзя согласиться.» გამოდის რომ ჩვენ ვეწინააღმდეგებოდეთ ბ. ივანოვიჩის აზრს მუშების შესახებ! ამაზე უცხა-

დესი და «უნაგჯესი» სწავი ძნელია კიდევ მოიძებნოს საპოლემიკო ლიტერატურაში.»

აი აქ ერთი სტრიქონი არ არის ისეთი, რომ შიგ ორი ტყუილი არ იყოს. ჯერ ერთი, ივანოვიჩის ფელეტონია ძალიან პატარა, «ახ. მიმ.» პირველ გვერდზეა მოთავსებული. ხოლო ლალის მოწინავე წერილი კი მეორე გვერდზედაც გადადის და ივანოვიჩის ფელეტონზე მეტია. მეორე, ბ. ივანოვიჩი დომხალივით ყველაფერს ერთათ კი არ ურევს, როგორც იმას ბ. ლალი აწერს, არამედ კითხვა ნათლათ და გარკვევით აქვს დასმული: პროგრესიული მწერალი ვის უნდა ექამაგებოდეს, ნავთის მწარმოებელთ მათ ტარიფის გათავისებების ძებნაში, თუ მუშებს, მათი ცხოვრების გაუკეთესების ძებნაშიო. აი ეს ერთი კითხვაა გარკვეული ფელეტონში და ახლა კი ბ. ლალს რომ კითხვო, ერთი კი არა და ათი კითხვაა გარკვეულიო. თვითონ „ახ. მიმობ.“ რედაქცია ამ ფელეტონში ხედავდა მხოლოდ ერთ კითხვას, როცა მას ასეთ შენიშვნას უკეთებდა: «По затрогиваемому здѣсь вопросу мы раздѣляемъ взглядъ изложенный выше, въ передовой статьѣ г. Лали» მესამე, ბ. ლალი ერთ უშველებელ ტყუილს ამბობს, როცა გვაწამებს, ვითომ ჩვენ ფელეტონიდან ამოგვედოს მხოლოდ ის ადგილი სადაც ავტორი მუშებს და პროგრესიულ მწერალს ეხება. არა, ჩვენ მოვიყვანეთ ჯერ მისი ბასი ნავთის მწარმოებლებთან ტარიფის შესახებ და მერე მისი მსჯელობა მუშებზე და პროგრესიულ მწერლებზე. აი ეს ადგილი:

«ივანოვიჩი წერს, ამას წინეთ შემხვედა ბაქოს ნავთის მწარმოებელი და შემომჩივლა, დადი ტარიფი დაგვადვს და თუ თქვენ პროგრესიული მწერალი ხართ ტარიფის დაწევას უნდა ცდილობდეთ, რომ მით უცხოეთში ბევრი ნავთი გავიტანოთ და უცხოელ კაპიტალისტებს კონკურენცია გავუწიოთო. ამაზე ივანოვიჩი უკვებს» და სხ. («კვალი» № 14 გვ. 219).

ახლა მითხარით ერთი, აქ განა არ არის ტარიფის შესახებ ლაპარაკი? მაშ საიდან დაგვწამა ბ. ლალმა სადაო კითხვა დამალა და სხვა რამე წამოაყენაო? დიახ, ახალმოსულს ერთი კარგი მოწაფე შესძენია. ღმერთმა მოახმაროს. ბ. ლალი ამ ახალმოსულს ბევრ სხვა რამეებშიაც აპყობლია. მაგ. ახალმოსულმა, როგორც იცით, ას ერთ კაცს დაარქვა ნულები. ბ. ლალი კიდევ უფრო შორს წასულა და მათ არქმევს „ბრბოს“. აი მისი სიტყვები: „განა წარსულ წერილში ვერ ამოიკითხა მან (ჟორდანიამ) თუ რა ფასს ვსდებთ ჩვენ კირვადიძეების ბრბოს, რომელიც გარს ახვევია „კვალის“ ბელადთ?“ (გვ. 80). გამოდის, რომ ვინც „ივერიას“ და მის დამქაშთ არ თანაუგრძნობს, ის, ბ. ლალის აზრით, ბრბო არის. აი ეს არის, რუსები რომ იტყვიან, догворился-а.

* * *
იმედია, ბ. ლალი არ გვიწყენს, მასთან ერთათ მის საფარველს ქვეშ მყოფი ბ. ჩიორაც რომ ვახსენოთ. ეს ერთ თავის „უბად-ასალებ და წყალწასალებ“ წერილში („ივ.“ № 100) არწმუნებს თავის მკითხველთ, ძალიან ზდილობიანი „მუშაკი“ ვარ და ეს მარტო „კვალელებს“ არ სჯერათო. ამიტომ მოპყობლია რე თუვისმესოდესმე ის ბ. ახალმოსულთან სიტყვის მასალათ უხსენებია, გამოუწერია და დოინჯ შემოყრილი გაიძახის, აი როგორ ეპყობიან ჩემს უმადლესობასო. ალბათ ბ. ჩიორა თავილობს ბ. ახალმოსულთან ხსენებას! ეს სწორედაც სათაკილებელია და სასიამოვნოც არის, თუ კი ის ამ დასკვნამდის მივიდა. მაგრამ ის მაინც იმუქრება თავისი ახალმოსულთ, მოიცათ, ჯერ მას არ დაუთავაზრებია თავისი წერილებიო! ჩიორამ, რასაკვირველია არ იცის, რომ საუდლეს ხარს თავშივე შეეტყობა. არ იცის, რასაკვირველია არც ის, თუ რას ნიშნავს პსევდონიმით წერა. ჯერ ეს არსად არ გავიხილა, რომ კაცმა იმდენი ილანძლოს უშვერი სიტყვებით, რამდენსაც ახალმოსული ილანძლება და ნილაბს ქვეშ დამალულიყოს. და ეს ვის წინააღმდეგ? სწორეთ იმის, ვინც დამალული არ არის და ბრძოლის ველზე პირდაპირ დვას. ჩუმათ, დაუნახავათ ტალახის სროლა იმისთვის, ვინც ყველასაგან დანახულია — ეს ყოველივე მოქალაქეობას და საკამათო ეთიკას მოკლებული მოქმედებაა. და რაღა გასაკვირველია, ამას ამართლებდეს ბ. ჩიორა, ის ჩიორა, რომელიც თვითონაც მუდამ ასე ჩადის. მაგრამ ამას არ ამართლებს მკითხველი საზოგადოება და ჩვენდა ნუგეშათ ეს საკმარისია.

ქერილი ქუთაისიდან.

ქუთაისის ხელახსნათ სამმართველას ავ-კარგინაბის შესახებ თუმცა სშირათ გვსმენია „საქმენი საარკაონი“, მაგრამ იმის ცალი და ბადალი-კი არასოდეს, რაც უკანასკნელ ხანებში აქ დატრიალდა. აქაური ხელახსნათ თავის ბ. კანდეჯაის საქმეები „მეტი სინათლის“ მეხეობით ერთ შეენიერ დდეს სინათლეში გამოკეთინა და მთავრებათ, რეგორც ეს „კვალის“ მე-16 №-შიაც იყო აღნიშნული, კანდეჯაკი პასუხის გებაში მისცა, თანამდებობიდან გადაყენა და დრეობით მისი მოვალეობის წინამძღვრობა გადაეცა პირველ თანამემწეს ხელაძეს. მოსლადნელი იყო, რომ ხელაძეს და მის მეორე ამხანაგ ხოჯაშვილს სახელახსნა გამკეობის საქმენი წეს-რიგში ჩაეეეებიათ, მაგრამ ეს ასე არ მოხდა და უოველივე ამის მიზეზი, თუ მოხელეთა ნაამბობს დაუუქვრებთ, ბ. ი. ხოჯაშვილია, ეს თქვა-ყვეტხლით შეფიერთქლული

სომხის ქალის მარტვილის რუთებისგან აღმადგენა.

ტრანსვალის ქალაქი იოანსბურგი.

მდაზიის მეპატრონე, ქონებით ხელაძეზე „ბანდიდებუ-
ლი“, მაგრამ გონებით კი... ის ვერ შეურიგდა ხელა-
ძის „ნაბოლარობას“ და ხელსახნთა თავის სავარძელში
წამოსკუბების სურვილმა, საჩივრებისათვის მოაკიდებია
ხელი და როცა ამანაც ვერ გასჭრა, სრისკ მიმართა.
4 აპრილს, საღამოს 7 საათზე ის გაემურა სახელსნო
გამკეობისაკენ და შესვლისათხავე, გამკეობის სტროფი
სახლლის საყიდლოთ გავზავნა და ამ უადილო თადრი-
გს შემდეგ მისგნით ათვალწუნებულ ფ. ხელაძეს
მდეღვარების კილოთი გამოუცხადა: „მე შენგნით არა-
ვითარ განხერტს არ ვღებულაბ და არც საჭიროთ ვრაცხ
ამ გვარი ქადაღების მიღებაზე სტროფისაკან მოწო-
დებულს დაუთარში ხელი ვაწერო“. დასასრულ ასეთი
პროტესტისა რი პრისტაული სიღის ღაწახი ხდება
დარბაზში და როგორც ბოქაულის არსებოების გამოკვე-
ვისაკან ჩანს, ამ უმგანო საქციელის ჩადენაშიაც ხოჯა-
შვილს ედება ბრალი. ბ. ხოჯაშვილს, სამართლის უკუღ-
მა მობრუნების სურვილი აღძვრია არა მარტო იმ მოსაზ-
რებით, რომ „გაღმა გადაკვებით, გამოღმა შეიწინოს“,
არამედ იმ მოსაზრებითაც, რომ ხელაძეს არჩევნების მ-
ნაწილეობის მიღებაშიაც უფლება ჩამოაფტქვნას და თვითონ
ფონს მშვიდობიანთ გავიდეს, მაგრამ „ცუდით მოუხდა
თათბირი და მისგან დასაბირება“. მოხელეებსა მალე შეი-
ცნეს წელის ამმდურევი ვაჟბატონის „გულის ზრახვანი“ და
ხელსახნთა თავის ასარჩევანთ კრება ჩქარა დანიშნეს. კრება
შესდგა ხელაძის თავმჯდომარეობით ამა წლის 22 მარტს.
სხვა განდიდატებთა შორის, თითქმის ერთ ხმევ დას-

ხელებულ იქმნა ცნობილი ხოჯაშვილი. ბ. ხოჯაშვილმა ამ
დასახელებაში რაღაც უნდობლობა ამოიკითხა და ეუ-
თის დადგმაზე უარი განაცხადა, დიდი აღებ-მიცემის
კაცი ვარ და დრო არ მჩხება! აქ ხელსნ კებს შეხედეს
ეჭვის თვლით ხოჯაშვილის გულწრფელობას და თბ-
ვეს: „თუ საზოგადო საქმის სამსახურისათვის არ გცა-
ლიათ, მამ 1898 წ. ბოძებულ თანაშემწეობაზედაც ხელი
აიღე“. ეს წინადადება ხოჯაშვილმა არ შეიწყნარა და
ამ კითხვის დაბოლოებას კიდევ დიდხანს არ მოედობდა
ბოლო, რომ, მთავრობის წარმომადგენლის სურვილით,
კრების თავმჯდომარეს უმრავლესობის სურვილი არ და-
კმაყოფილება და ხოჯაშვილისთვის ეუთი არ დაედგა.
კანდიდატებთა შორის კვჩი ასე განწილდა. ფი-
ლიბე ხელაძემ მიიღო 129 თეთრი და 29 შავი, ივანე
ხოჯაშვილმა 16 თეთრი და 142 შავი, ს. ანბანიძემ
74 თეთრი და 84 შავი, ნ. კვიციანი 38 თეთრი და
120 შავი, ი. სტუბაკოვმა 30 თეთრი და 128 შავი.
როგორც ზემო მოყვანილი ცნობებიდან დაინახათ
ხელსახნთა თავის თანამდებობაზე არჩეული იქმნა ბ. ფ.
ხელაძე. სასურველია, რომ ამ ახალგაზდა პირმა მოხე-
ლეთა ნდობა საქმეთ აქციოს და ბნელით მოცულ ხელ-
სახნთა წრეში მეტი სინათლე შეიტანოს.
ივანე კოლაძე.
P. S. როგორც სარწმუნო წყაროდან შევიტყუეთ
ბ. ხოჯაშვილს უკვე შეუტანია საჩივარი და უმთავრეს
მიზეზით, სხვათა შორის, აღუნიშნავს თავისი სურვილის
წინააღმდეგ ეუთის დადგმა.
ი. კ.

ეკონომიური და სოლიდუკური ბრძოლა.

გ ე რ მ ა ნ ი ა .

ღვიწის წინეთ—ამბობს ერნ. ედვ. ვილიამსი—გერმანია სამეურნეო ქვეყანას წარმოადგენდა. მრეწველობას იქ კიდევ ფეხი არ მოედგა. საქონელი ძლიერ ცოტა მზადდებოდა გერმანიაში და ისიც ერთობ დაბალი ხარისხისა; ექსპორტი¹⁾ იმდენათ უმნიშვნელო იყო, რომ ყურადღებას ოფიციალური სტატისტიკაც არ აქცევდა; იმპორტი²⁾ კი მხოლოდ გერმანელთა შინაგან მოთხოვნილებას აკმაყოფილებდა. ამ უკანასკნელ ხანში გერმანიამ სრულიად იცვალა ფერი და ახლა სულ სხვა სურათს ვხედავთ. შეუჩერებელი და არა ჩვეულებრივი განვითარება გერმანიის მრეწველობა-ვაჭრობისა უნდა ჩათვალოს მე-XIX საუკუნის მეორე ნახევარში, როგორც ფრიად საგულისხმო და თვალსაჩინო ფაქტი. ამ ფაქტს ყველა სახელმწიფოები განცვიფრებაში მოჰყავს და მასთან იწვევს მათში სიხარბეს. აი რას ლაპარაკობს პირუთვნელი ციფრები: 1872—1879 წ-დგ გერმანიის სავაჭრო საქონლის წონამ მოიმატა 37%; 1880—1888 წ-დგ—39% და 1889—1896—38%³⁾ ე. ი. 25 წლის განმავლობაში 114% მოიმატა.

ამ უკანასკნელ წლებში, მართლია, გერმანიიდან ექპორტმა დაიწია, მაგრამ ეს ნიშანია მისი ეკონომიურათ გაძლიერებისა და არა დასუსტების. გერმანია გამდიდრდა, ე. ი. გააღდა მრეწველობა-ვაჭრობა კაპიტალისტურ ნიადაგზე, დაირღვა პატრიარქალური წარმოება, პატრიარქალური პირობები და დღეს ყველა იძულებულია იყიდას ფუფით, რაც კი არის მისი არსებობისთვის საჭირო, რაც კი შედის მის მოთხოვნილებაში. გავრცელდა წარმოება, გაფართოვდა შინაგანი ბაზარიც და ამას მოჰყვა დროებითი დაწევა ექსპორტისა; მეორე მიზეზი — კაპიტალისტების სხვა სახელმწიფოებში გადატანა. კაპიტალისტის გადასახლება გამოიწვია პროტექციონიზმმა, დიდმა ბაჟმა რუსეთში და სხვაგან გარეშე ქვეყნების საქონლებზე. მაგ. გერმანელებმა 1899 წელს მარტო რუსეთის მადნეში გადიტანეს საწარმოებლათ 124.000.000 ფრანკი. მესამე და ჩემი აზრით — უმთავრესი მიზეზი ექსპორტის დაწევისა თვით წარმოების განვითარებაა. ყველაზე უფრო მეტი გაჰქონდათ რკინა და ფოლადი, დღეს კი სხვაზე უფრო ამათმა ექსპორტმა დაიწია. მიზეზი ცხადია: ამ უკანასკნელ წლებში დაარსდა მრავალი ქარხნები და აგრეთვე ერთობ გაიზარდა გერმანიაში

სრულიად ახალი წარმოება — გემების კეთება, ნაირათ ჩვენ ვხედავთ, რომ გერმანიის მრეწველობა-ვაჭრობა შეუჩერებლათ მიდის წინ.

გადავავლოთ თვალი წარმოების ზოგიერთ უმთავრესს დარგს, გავითვალიწინოთ მათი განვითარების სისწრაფე და შევადაროთ ამავე დარგთა სხვა ქვეყნებში განვითარებას.

ავილოთ მაგალითათ რკინის და ფოლადის წარმოება. 1875 წ. გერმანიაში თუჯიდან აკეთებდნ სხვა-და-სხვა საქონელს წონით 2.147.000 ტონს; 1895 წელს კი ავიდა 5.788.000 ტონამდე; 1875 წ. გერმანიამ დაამზადა 492.512 ტონი ფოლადი; 1894 წ. კი — 3.717.000 ტონი; 1880 წელს გავიდა გერმანიიდან 1.301.000 ტონი რკინა, 1894 წ. კი 2.008.000 ტონი. ამავე დროს ინგლისიდან რკინის ექსპორტმა დაიწია. 1883 წ. გერმანიიდან გაჰქონდათ ბამბეულობა (хлопчатобумажная и шелковая). 14,666.100 კილო (2 1/2 გირვ.); 1893 წ. კი 33.350.800 კილო, ე. ი. 127%⁴⁾ ზე აიწია ათი წლის განმავლობაში. ამ დროში ინგლისიდან ამ საქონლის ექსპორტმა აიწია მხოლოდ 2,5%.

ქვემოთ მოთავსებული ცხრილები ნათლათ გვიჩვენებენ თუ როგორი სისწრაფით მიდის წინ გერმანიის მრეწველობა და ამასთანავე გვიმტკიცებს, რომ გერმანია ამარცხებს მსოფლიო ბაზრის მეფე — ინგლისს.

შევადაროთ თუჯის წარმოება ათი წლის განმავლობაში ინგლისში და გერმანიაში:

—	1884	1894
	ტონი	ტონი
ინგლისი	7.528.966	7.364.145
გერმანია	3.465.000	5.380.000

ათი წლის განმავლობაში ინგლისში თუჯის წარმოებამ დაიწია 164.821 ტონზე, გერმანიაში მოიმატა 1.915.000 ტონი.

რუსეთიდან გერმანია ინგლისელ საქონელს თანდათან აძევებს:

გერმანიიდან რუსეთში შემოუტანიათ სხვა-და-სხვა რკინეულობა (Doppelcentner) 1893 წ. 391.662, დოპელცენტნერი 1894 წ. — 542.758, 1895 წ. 842.021

ინგლისიდან რუსეთში იგივე საქონლები 1893 წ. — 58.987 ტონი, 1894 წ. — 39.190, 1895 წ. 50.543.

¹⁾ უცხოეთში გატანა საქონლის
²⁾ უცხოეთიდან შემოტანა.

აქედან ცხადათ ვხედავთ, რომ გერმანიას რუსეთში თანდათან მეტი შეაქვს, ინგლისიდან კი თანდათან ნაკლები შემოდის.

აი ცხრილიც რკინის და ფოლადის იმ პორტის და ექსპორტისა (შემოტანა-გატანა) გერმანიასა და ინგლისში.

გ ე რ მ ა ნ ი ა.

წელიწადი	შემოიტანეს	გაიტანეს
1890	ტონი 491.592	ტონი 957.693
1891	331.503	1.160 488
1892	278.457	1.133.676
1893	286.631	1.213.848
1894	270.315	1.439.285

ინ გ ლ ის ი.

წელიწადი	შემოიტანეს	გაიტანეს
1890	ტონი 315.674	ტონი 2.706.260
1891	306.506	2.289.023
1892	294.270	1.865.738
1893	276,524	1.897.758
1894	287.604	1.735.757

ეს ცხრილი გვიჩვენებს, რომ გერმანიამ წარმოების ერთ უმთავრეს დარგში უკვე გადააჭარბა ინგლისს.

ზემოთ გაკვრით მოვიხსენიეთ გემების კეთება. აქ მოვიყვანთ ამის შესახებ ზოგიერთ საყურადღებო ცნობებს. გერმანიამ უკვე დაიჭირა მეორე ალბი ამ წარმოებაშიც დედა-მიწაზე, პირველი ჯერ კიდევ ეკუთვნის ინგლისს და დიდი ხანი არაა მას შემდეგ, რაც გერმანია სხვისგან ყიდულობდა გემებს. დღეს თვით საფრანგეთმა შეუკვეთა გერმანიაში ორი გემი. აგრეთვე 1899 წ. შეუკვეთეს გერმანიაში 24 გემი ბრაზილიამ, იტალიამ, უნგრეთმა და იაპონიამ.

კიმიურ საქონლის წარმოება-ვაჭრობაში გერმანია უფრო ცხადათ ამარცხებს თავის მეტოქეებს, ვინემ სხვა სფეროში. ამ გვარსავე პროგრესს ვხედავთ ჩვენ ცემენტის, მუზიკალურ ინსტრუმენტების, მაშინების და ბევრ სხვა საქონლების წარმოებაში. გერმანიიდან ექსპორტი და წარმოება ამ საქონელთა საოცარის სისწრაფით მატულობს, ინგლისში კი კლებულობს.

შუშეულობის წარმოება გვაძლევს ჩვენ შემდეგ ციფრებს. ჭიქეულობის ექსპორტმა ინგლისიდან

1873—1895 წლამდე დაიკლო 328.699 გირვ. სტერლინგიდან 79.901 გირვ. სტერლინგამდე; ე. ი. $\frac{1}{4}$ -საც ვერ გზავნის დღეს შედარებით 1873 წელთან. გერმანია კი თანდათან მეტს ჭყიდის.

ცემენტს დღეს გერმანია ინგლისზე 100.000 ტონით მეტს ჭყიდის. ინგლისმა 1890 წელს გაჰყიდა 1.281.963 გირვ. სტერლ. ცემენტი, მერე თანდათან იკლო და 1895 წ. — 641.918 გირვ. სტერლ. მეტი არ აუღია, ე. ი. 640,45 გირ. სტ. ნაკლები 1890 წელზე.

რა არის მიზეზი, გერმანიის მრეწველობის ასეთი სამაგალითო განვითარებისა? მიზეზი მრავალგვარია. ჩვენ დავასახელებთ მხოლოდ უმთავრეს იმათგანს.

გერმანია შედარებით ინგლისთან კულტურულათ დაბლა დგას. გერმანელს არ აქვს იმდენი კულტურული მოთხოვნილება, რამდენიც აქვს ინგლისელს, ამიტომ პირველი ნაკლები ქირით ჯერდება, ვინემ მეორე. გარდა ამისა, აქ კაპიტალისტები მთავრობის დიდ მფარველობაშია. ისინი, თუმცა ბევრს იგებენ, და მთავრობისაგან ყოველგვარ დახმარებას ჰპოულობენ, მაგრამ მუშას მაინც მეტ ხანს ამუშავებენ და ნაკლებ ქირას აძლევენ. შედარებით ინგლისთან უფრო კარგად სამუშაო დღე და მასთანვე ნაკლები ხელფასი³⁾ შეადგენს უმთავრესს მიზეზს გერმანელი საქონლის სიაფისა და მისი მსოფლიო ბაზარზე გაფრთხილებისა.

მეორე მიზეზი გერმანელი კაპიტალისტების გამარჯვებისა წარმოებაში ახალი საუკეთესო მეტოდების შემოტანაა. გერმანიის ქარხნებში ტექნიკა უმაღლეს ხარისხზეა დაყენებული. ელექტრო-ტექნიკა არსად არაა ისე განვითარებული, როგორც გერმანიაში. კაპიტალისტებს ძალიან ეზარებათ ძველი მეტოდის, ძველი მაშინების გამოცვლა, რადგან ეს დიდ ხარჯს იწვევს და ხშირათ შეუძლებელიცაა; ამიტომ კაპიტალისტები ძალაუფლებით ჯერდებიან ნაკლებ მოგებაზე, მაშინ როდესაც ახლათ დაბადებული მრეწველობა იძენს ახალ, უკეთეს მაშინებს და წარმოებაში შემოაქვს ახალი მეთოდები, რომელთა შემწეობით შრომა ადვილდება, საქონელი ნაკლებ ფასათ ჯდება; ამ ნაირათ ახალი კაპიტალისტური წარმოება ჯობნის ძველს და აძევებს უკანასკნელის ნაწარმოებ საქონელს მსოფლიო ბაზრიდან. გერმანია გამოვიდა კაპიტალისტურ ასპარეზზე უფრო გვიან და შემოიღო ახალი მეთოდი და ახალი მაშინები. აი ეს არის მეორე უმთავრესი მიზეზი მისი გამარჯვებისა.

ამას გარდა ორ გარემოებას აქვს კიდევ დიდი მნიშვნელობა გერმანიის მრეწველობის განვითარე-

³⁾ გერმანიაში დღის ქირაა (საშუალო) — 3 ფრანკი; საფრანგეთში 4 ფრ. 82 სანტ.; ინგლისში 6 ფრ. 25 სანტ.; შვეიცარიულ შტატებში 8 ფრ. 75 სანტ. — 10 ფრანკამდე. ინგლისელი მუშა იღებს ორჯელ, შვეიცარიულ შტატების კი სამჯერ მეტს შედარებით გერმანელ მუშასთან.

საქართველო
თავისუფლება

ბაზე, 1) რკინის გზის ტარიფი რკინეულობაზე ძლიერ დაბალია და გერმანელ კაპიტალისტს იაფათ უჯდება თავისი საქონლის ზღვის ნაპირამდის მიტანა; ამნაირათ მას უადვილდება ექსპორტი და სხვა ქვეყნების მწარმოებლებთან ბრძოლა; მას შეუძლია უფრო იაფათ გაასაღოს თავისი საქონელი მსოფლიო ბაზარზე. 2) ბაჟი. გერმანია გარეშე ქვეყნებიდან შემოტანილ საქონელში ახდევინებს დიდ ბაჟს და ამით მას უკეტავს გერმანიის ბაზრის კარს; გერმანელ მწარმოებლებს კი გარეშე საქონელზე დიდი ბაჟის დადება აძლევს საშუალებას ასწიოს თავიანთი ნაწარმოების ფასი; ამ ნაირათ გერმანელი კაპიტალისტი შიგნით გერმანიაში იგებს ერთობ ბევრს და ამიტომ მას ადვილათ შეუძლია მსოფლიო ბაზარზე დაუკლოს თავის საქონელს ფასი და დაამარცხოს სხვა ქვეყნების ბურჟუაზია. გრძელი სამუშაო დღე, დაბალი ხელფასი, ტეხნიკური უპირატესობა, რკინის გზის დაბალი ტარიფი და დიდი ბაჟი გარეშე ქვეყნებიდან შემოტანილ საქონელზე—აი უმთავრესი ფაქტორები გერმანიის მრეწველობის უმაგალითო განვითარებისა და მის მიერ მსოფლიო ბაზარზე გამარჯვებისა.

აქ მოვიხსენიებთ კიდევ ორ ფაქტორს. ა) გერმანელები ხშირათ თავის საქონელს აკრავენ ინგლისელ მარკას და მერე სადმე მიაწერენ წვრილი ასოებით: „გერმანიაში გაკეთებული“. გერმანელი საქონელი გარეგნობით ინგლისურს წააგავს და ხშირათ უფრო ლამაზიცაა, მაგრამ ღირსებით კი ინგლისელ საქონელზე ბევრათ დაბლა დგას და რასაკვირველია უფრო იაფათაც ღირს. მაგრამ მყიდველი ვერ არჩევს ღირსებას და, კიდევ რომ გამოიცნოს, მაინც დღევანდელ ეკონომიურ პირობებში კაცობრიობის უმრავლესობა იძულებულია დაკმაყოფილდეს უფრო იაფი, მაგრამ უვარგისი საქონლით. ამნაირათ გერმანელები ფალსიფიკაციის შემწეობით მოგებულნი რჩებიან.

ბ) ინგლისელი მუშა უფრო ბევრს თხოულობს ცხოვრებიდან; მისი მოთხოვნები უფრო რთული და მრავალ-გვარია; ის მონობას გადაჩვეულია; მას მეტი თავმოყვარეობა აქვს და უკეთ ესმის თავის ღირსება; მას აქვს შეგნებული, რომ მისი შრომა საფუძველია, წყაროა კაცობრიობის სიმდიდრისა და ბედნიერებისა, და ამიტომ ის იბრძვის, რათა დაიბრუნოს რაც შეიძლება მეტი ნაწილი მისგან შექმნილი საქონლისა; იბრძვის შეერთებულ მუშათა ამხანაგობის შემწეობით. პოლიტიკური თავისუფლებაც ხელს უწყობს მას. ამ ბრძოლის შედეგად ხშირი გაფიცვა, რაც, რასაკვირველია, დიდი საზარალოა ინგლისელი კაპიტალისტებისათვის... ხშირათ გაფიცვის გამო მათ უცურდებათ ხელიდან ბაზარი. გერმანია-

ში კი სხვა წეს-წყობილებაა; პოლიტიკური თავისუფლება ნაკლებია, ბურჟუაზიას დიდი უფლებები აქვს, ძალადობას მეტი ადგილი უჭირავს და მუშები მოკლებული არიან საშუალებას თავისუფლათ შეებრძოლონ თავის ექსპლუატატორებს. ამნაირათ გერმანიის ბურჟუაზია უკეთეს პირობებშია და მეტსაც იგებს.

დ. თოფურიძე
(დასასრული იქნება)

მცირე მენიშენა

სრული დაწმუნებული ვარ, ჩვენი საზოგადოების დიდი უმწაველსობა (95% მაინც) ახალ საკომერციო სასწავლებელს გადავადმაცრავთ უფურებს. სხვა სიტყვით რომ ვთქვათ ამ სასწავლებელს ერთ უბრალო სხვა სასწავლებელთან სსენების დიქსათაც არა თვლიან. და მერე გადავ იცით რომელი ოჯახის წევრები? რომელნიც განათლების მსრავ ჰიჭველთა რაშმს ეკუთვნან ჩვენ საზოგადოებაში... დასამტკიცებლათ ამისა მე მოვიყვან სიტყვითი სიტყვით იმ ღაშაჩაკს რომელაც მე თვითონ შემსჯდა წაწსულ კვირში ერთ ოჯახის წევრთან თფილისშივე.

- იეცით ალექსანდრე მოსამხადებლათ ვისმეს? შეკვითხე მე ერთ ჩემ მეგობარს, რომელსაც ერთათ ერთი ქალ-ვაჟი ჰყავს, მეტი არა.
- როგორ არა!
- რა, ლი სასწავლებლისთვის ამხადებიებთ? შეკვითხე გადავ.
- გიმნაზიისთვის.
- ახალ სასწავლებელში მიგეტყვას, არ ჯობდა? გადავ მივეცი ვითხვას.
- არა.—ერთი ვაჟის მეტი რადგან არა მყავს, იმაზე საჭრეს აღარ ვზოგავ და მინდა უნივერსიტეტი გაკათავებო უსათუოთ.
- ეს „ხაჭრს არ ვზოგავო“ ისეთის კილათი წარმოთქვა ჩემმა მეგობარმა, თითქო სიიაფისათვის ურჩევდი ახალ სასწავლებელში ვაჟის მიცემას. ამას რა თქმა უნდა სხვაც ბევრი მოჰყვას და ბოლოს ორივე იმ აზრს დაგადქვით, რომ დიდი საჭირთა ამ საკითხის გადაწყვეტა გაზეთის საშუალებით. დას, მაშინ მეც დავეთანხმე გაზეთით ამ საკითხის გადაწყვეტას, მაგრამ მეტე, როცა ბევრი ვიფიქრე, როცა კარგათ დაფუკვირდი ჩვენ დღევანდელ ცხოვრებას და მის საჭირთებას თითქმის გადაწყვეტით უნდა აღვიარო, რომ ვისაც შეძლება არ აბრკოლებს, გიმნაზიაში ბავშვის მიბარებას ბევრათ ჯობია ახალ საკომერციო სასწავლებელში მიბაროს¹⁾, ხოლო ჩვენე-

1) იხ „კვალის“ № 17 ი. გომელაურის წერილი.

საქართველოს
საზოგადოებრივი
საბჭოთაო

ბურ უნივერსიტეტებში ხარჯის და დრას დაკარგვას იმავე ხარჯით და დრით საზღვარ გარეთ წასვლა, ჯობს უმაღლესის სწავლური სწავლა ცოდნის გავრცობა და ევროპული განათლებით აღჭურვილი სამშობლოში დაბრუნება. ჩემი აზრით, ამით უფრო ბევრს საზრებლობას მოუტანს ჩვენ ქვეყანასაც და თავის თავსაც კაცი. დასასრულ იმედია „კვალის“ რედაქცია ამ საკითხზე თავის აზრს წარმოთქმას მეტათ არ ჩათვლის, რადგანაც გაზეთში გამოთქმულ აზრს უფრო დიდი მნიშვნელობა აქვს მკითხველზე ვიდრე კერძოთ ერთი და ორი კაცის ლაპარაკს²⁾.

ბათომი 7 მაისი.

კ. თავართქილაძე.

ზ ა კ ვ რ ი თ.

ზიორა ძალიან გაწიწმტებულა, როგორ თუ „მრავლებსი“ მიწოდება და თავის „სახელდასწავლადან“ ერთი გუნდა ტალახი ჩემკენაც გადმომისრფლა. შენც ხომ „ივერის“ რედაქციაში მსახურებდი და თუ ეს რედაქცია „მრავლებსთა ბანაკია“, მაშ შენც „მრავლებსი“ ყოფილხარ. სწორეთ ჩიორული ღოგოა! თითქო ყოველი კაცი თანაუგრძობდას იმ დაწესებულებას, რომელშიაც მსახურებს და რომელთანაც შეიძლება ანაფერი საქმით არ ქვანდეს! მეც მხოლოთ ვმსახურებდი „ივერის“ რედაქციაში და ზნეობრივ-იდეიურათ-კი, ჩემდა სასიხარულოთ, არავითარი კავშირი მასთან არა მქონდა. ხოლო როგორც-კი დაგრწმუნდი, თუ რა ხალხთან მქნდა საქმე და როცა ჩიორას ბატონობის ქვეშ სამსახური ჩემთვის აუტანელი შეიქნა, მაშინ-კი კავშირი შევწვიტე ამ რედაქციასთან და კიდევ მოკეუსლე იქიდან უკან მიუხედავთ. და განა მარტო მე მოგექმედი ასე „ივერის“? განა ასეთი მაგალითები მრავლათ არ იცის თვითონ ჩიორამ? მართლაც-და, რათ შეაქციეს ზურგი „ივერის“ ასე ზიხლით და შემდეგ რათ აღჭურვენ მის და მისი სულის ჩამდგმელთა წინააღმდეგ ასე. სასტიკათ მის თანამშრომლებათ ნამუფთი ჩვენი ახალგაზდა მწერლები, თუნდა მაგალითათ: ე. ნინოშვილი ი. ცინცაძე (იგივე ია კვალაძე). ი. ევლოშვილი, და სხვა? იქნებ ისინი ასე იმიტომ მოქექენ „ივერის“ რამ ჩიორამ (როგორც ეს ვაჟბატონი ჩემ შესახებ ასე დაურიდებლათ ცრუობს) მათ „მოსამარებლათაც რამდენჯერმე ხელი ჩამომისვა მსარზე“? ან იქნებ იმიტომ, რამ, მათაც „უბრადო რამ გადადექილ და ყოვლად ცხა-

დი ცნობის თარგმან-წერაც-კი ვერ მოქვეყნებინათ“¹⁾ გულზე ხელი დაიდეთ, ბნო ჩიორავ, და თუ თქვენგან შესაძლებელია ზასუნი, მიზასუხეთ ამ კითხვებზე, თუ არა და, თქვენთვისვე უკეთესია, ჩაჩუმიდეთ...

სევ. ჯ—ლი.

პატარა ყარამანიანი

(კარი პირველი)

აღბუხისა მთას ყარამანი მხრით მიბჯნოდა და ისე ეძინა, რომე არა ინძრეოდა მისსა სახეზეთვალისა ქუთუთონი. მარჯვენა ხელი მუცელსა ზედა დაედვა და მარცხენა ალგეთის მთასა მოეხვია. მისსა გარშემო, ვითარცა ესე შეჭფერის მონათა, იღგენ დენი მრჩობლ-ორკეცისა მოწიწებითა, ხოლო ერთი მათგანი, ბარამჯიბილი, ხმალოსა ყარამანისასა ლოკდა ენითა და ფარსა მისსა ამბორს უყოფდა გარდანქეშანი. კუკუმდევნი, რომლის სახელი იყო ფხანია, კიბით ზევით აცოცებულყო და ყარამანსა ქეჩოსა ისე ჰფხანდა, რომე მდევთაგან მდევს შიგნით გული ელიტინებოდა. ქვევით დედამიწა გაჩუმებულყო და ზევით ცასა კრიჭა შეჭკროდა ესოდენ სანახაობითა. ასეთი იყო ყარამანისა განსვენება, როდესაც კოჭლი მდევნი ექვს-ფეხა რაშითა იაღბუხის მთის მწვერვალისაკენ მიექანებოდა და, რა მიუახლოვდა მდევთა ამაღას, ისეთის ხმითა შესძახა, რომე კუკუმდევნი ყარამანის ქეჩოდან გადმოვარდა. „აი, მდევთაგან მდევო, ყარაღაშ-ყარამან, როგორითა ძალითა გძინავს შენ, როდესაცა გაღმა ესოდენ ჯარი ჩვენ-ზედა მოჯარებულაო!“ მაშინ გამოეღვიძა ყარამანს, მაგრამ ჯერ არტალა მოითხოვა და რა იაღბუხის ქედი მუცლითა განზე გასწია მობრუნდა გაღმა მხრისაკენ. შუბლი მისი მთისა გრეხილსა დაემგზავსა და სახეზე ისეთი ალმური ავარდა, რომე ცასა ნათელი ფერი დაედვა. ბარამჯიბილი თოვლივითა გათეთრდა და გარდანქეშანი მუხლებში ჩიკეცა, ხოლო კუკუმდევნი და დანარჩენნი ორ თავიანნი მდევნიცა მათსა წინაშე დაემხნენ. „ფალავანო, აი, ფალავანო, მე აქ აღამიანის სუნი მომედინების!“ სთქვა ყარამანმა და ისეთისა ძალითა დაჰკრა იაღბუხს მუხლი რომე დედამიწამ ზანზარი

²⁾ ჩვენ ერთიანთ ვეთანხმებით ამ საგნის შესახებ ბ. ი. გომელაურის წერილს, ხოლო უფრო ვრცელათ ვეცდებით შემდეგ მოვილაპარაკოთ. კარგია ჯერ რომ მკითხველები გამოთქვამდენ თავის აზრს ამ საგანზე.

რედ.

დაიწყო და ცაზე ღრუბელნი მიიფანტნენ; მაშინ მზემან შეანათა ყარამანს თვალებში და მან დაინახა რომე მას მხრებზე მრავალი თავი აკლდა. — „რომელმან გაბედა ესე რომე ჩემსა თავებსა შეეხრა და ანუ სად წარიღეს იგინი! აი, ადამიანო, გაგსრესავ შენ, ვითარცა გამისრესიეს მრავალი, გაგაწვენი შენ სიგძეზე ხმლისა ჩემისასა და შიგნეტიკეულსა შენსა გავანიავებ, „ჯარო და ჯამათო“, და მონანო ერთგულნო, სად არის ჩემი თავები! მე თქვენ გეუბნებით, რომე ერთისა შესუნთქვითა უჩინარ ვყოფ თქვენგან სპასა მაგას და მოვსრავ ქვეყანასა ზედა სახელსა მისსა. ვინა არს იგი უგუნური რომე შეეხრა ყვრიმალსა ჩემსა და რათ არს სათხარი იგი, რომელმან მთასა, რომელსა ვესვენე მე, ესრეთ განუხვრიტნა საძირკველი. გიჩვენებთ მე მისსა ქარაბუტობასა და ერთითა. მშვილდისა მოზიდვითა გავატან ქარსა ბუმბულსა მისსა!“ დადუმდა ყარამანი, ხოლო მღვენი მიეცნენ სიხარულსა ყარამანისა ესოდენის, სიმამაცითა. ბარამჯიბილმა გარდანქეშანსა ლოყა დაუკოცნა და კუკუმდვეი სამხარეულლოში გაიქცა. დანარჩენნი ორთავიანნიცა მათსა გარეშემო ტაშსა უკრავდნენ და ესრეთ მიეცნენ ზემსა და სიხარულსა. მაშინ ყარამანი ავიდა იალბუზისა მწვეგრვალსა ზედა, რომე მოზიდოს რისხვისა ისარი და ჰკრას გულსა მტრისასა. დაიჭიფხა ყარამან-ყარდაში და ისე დაიჭიფხა, რომე თვალეში სისხლი წამოუღდა და მუხლებმა ძაგ-ძაგი დაუწყეს. მძიმე იყო ისარი მისთვის და უმძიმეს უფრო შვილდი, მაგრამ ყარამანი არ შეეუშინდა მას და ჰკრა ბოძალი მტრისა ბანაკსა შიგან. შეიძრა მთა და ბარი; აქეთ კორიანტელი ადგა და იქით მტვერი ჰაერში განიბნია. ხოლო მღვეთ „ურა“ დაიძახეს და რა დაემხნენ ყარამანისა წინ, დაიწყეს შესხმა გმირისა სიმღერით:

„ყარამანის ისარი,
რომ სტექს და ქუხს ისარი,
კიდევ გაჰკა ყარამანო,
ჩვენო ცინე-გალავანო!“

მღეროდნ მღვენი, ხოლო ყარამანმა კი დონჯი შემოიყარა, გაიარ-გამოიარა რამდენჯერმე და გამარჯვების ნიშნათ ერთიკუჟან გაღიზინიქა. ამ დროს მის წინ დაეცა რაღაც კოლოფი, რომელიც გადაიხსნა და გადმოაგდო ერთი უცნაური ავეგაროზი, რომელსაცა ზედ ადამიანთა ენაზე ეწერა „სარკე“, ხოლო მღვეთა ენაზე ითარგმანების „ჯალოქრობათ“. გაოცდა ყარამანი, და ერთი ისეთი დაიკვილა, რომე ბარამჯიბილმა თავი გარდანქეშანს თავში აჯახა და ორივე თავი ისე შეეტკუცა ერთმანეთს, რომ მათი განშორება აღარ შეიძლებოდა, თუ ამ დროს კუკუმდვეს სამხარეულლოდან არტალა

არ გამოეთრია, რომლისა დანახვაზე ბარამჯიბილს კბილები აუძაგდა და გარდანქეშანს პირითა მდინარე წარმოექცა. ორივე მღვენი გაჰქანდნენ მისკენ და რა გასწიეს არტალას თავთავისკენ თავებიცა გათავისუფლებულ შეიქმნენ. ხოლო ჯალოქარიკი ხან აგორდებოდა ყარამანის წინ, ხან ჩაგორდებოდა. „აი, მღვენო, ხედავთ ამ ჯალოსა, რომელი ასე მაცდუნებს მე. ეს არის მტრისა ძალი-ძალთავანი მოგზავნილი თქვენსა ყარამანზე, მაგრამ აბა ნახეთ, როგორ გავწურო მე იგი ერთისა ხელითა“ თქვა ყარამანმა და დასწვდა ჯალოს მღვევებმა შიშით მუხლებში ჩაიკეცეს. ორჯელ დაინაცვლა ყარამანმა, მაგრამ ჯალო ისევ ისე დარჩა როგორცა მოველინა მას. „ხმალი, ხმალი!“ შეუძახა ყარამანმა სანჩო-პანჩო მღვეთავანს, რომელმანცა მოართვა მას ხმალი. იძრო ხმალი ფალავანმა და მოუქნია ჯალოს, მაგრამ ოფლომა წალეკა იალბუზის მთა და ჯალო კი უვნებლათ გორავდა ყარამანის წინ. ის სიბრაზისაგან ფეხებსა სცემდა იალბუზის მთასა. მაშინ მან მოითხოვა ფერია, რომელსედაცა შესვა კუკუმდვეი და გაგზავნა ფაშკუნჯთან იმ ნატურისთვალის მოსატანათ, რომელიცა გააქარწყლებს ჯალოს. ასე ურჩიეს თვისმა ქვეშევრდომმა მღვევებმა. ხოლო თვით კი შემოეხვივნენ ყარამანს გარეშემო და რომ მას არ ჩასძინებოდა და ჯალოქარი ხელიდან არ გაჰპაროდა, ვიდრე ოდენ ნატურისთვალსა მოიტანდნენ, მათ კვლავ გამართეს ზარი და ზეიმი და უმღეროდნენ მღვეთა მღვეს:

„ყარამანის ისარი,
რომ სტექს და ქუხს ისარი,
კიდევ გაჰკა ყარამანო,
ჩვენო ცინე-გალავანო!“

ი. ევლოშვილი

ფერილი რედაქციის მიხარო

ქნო რედაქტორო!

შეძრჩილესათ ვთხოვთ, თქვენ ჰატვიტემულ გასვთ «კვალში» დაუთმეთ ადგილი ამ მცირე შენიშვნას. ამას წინათ «იუკრიის» რედაქციას მიუტანე ჰატრას წერილი დასახელებათ, რომლითაც ბ-ნ «ასალმოსულს» ვთხოვდი გასუთის საშუალებით ნება მოეცა ჩემთვის თავისი საპოლემიკო წერილების ცალკე წიგნათ გამოცემისა ბ-ნ ნ. უოტდანიას «პრესასთან» და საპოლემიკო წერილებთან ერთათ. რედაქციაში მიპასუხეს: «უკნიაზრთ» ვერ დაბეჭდავთო. რაღა ჯანი მქონდა, დაუტოვე «კნიაზის» მისართმეკათ ჩემი წერილი, იმ პირობით, რომ თუ დაბეჭდვის ნებას არ მისცემდა «კნიაზი» «იუკრიის»

თვილის

ქალაქის გამგეობა

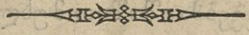
საუოველთაოთ აცხადებს, რომ იგი მიიღებს შეწირულებას სოფელ ძარტყოფის (თფილი-სის მახრბ) მაცხოვრის ხელთ-უქმელის სა-ხელობის ტაძრის განსახლებლათ.

(2-3)

ფოსტაში უნდა გამოეცხადებინა უაჩი მასინვე. მას შემ-დეგ რკ კვირასე მეტია, მაგრამ «ივერია» ჩემი წი-ლის დაბეჭდვა ირ ინება—მიზეზი ვერ გამოვია, ამიტომ «კვალის» საშუალებით ვთხოვ «ასალმოსულის». რადგან მისი ფსევდონიმის გამოძევაგუნებას აჩ ინებებს რამედი-მე გასეთის საშუალებით, თუ სურვილი აქვს მომტეს-ნება მისი სახელემიყო წერილების ცალკე წიგნათ და-ბეჭდვისა ბ.ნ.ნ. უარდანას «პრესასთან» და ზოლემი-კურ წერილებთან ერთათ¹⁾.

ქ. ბათომი 7 მაისი,

კ. თავართქილაძე.

საბოლოოციკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო
ნახატიეზანი ვაბეთი

„კ ვ ა ლ ი“

გამოვა 1900 წელსაც უოველ კვირბში ერთხელ
ერთიდან სამ თბახსამდე

იმავე პროგრამით როგორც 1899 წელს.

რედაქციისაგან: ახლა წლიდან „კვალს“ მიე-მატება პროგრამის ეველა განყოფილებები, რისთ-ვისაც შედგა მუდმივ თანამშრომელთა წრე.

გასეთი წლიურათ ღირს გაუგზავნელათ 7 მანეთათ, ხოლო გაგზავნით 8 მან. ნახევარი წლით გაუგზავნელათ 3 მან. 50 კაბ., გაგზავნით 4 მან. სამი თვით გაუგ-ზავნელათ 2 მანეთ., გაგზავნით 2 მ. 50 კ. თითო ნომერი სამ შესრათ. ხელის მომწერლებს წლის ფული შეუძლიათ ნაწილ-ნაწილათ გამოგზავნენ.

ხელის მოწერა მიიღება თფლისში „წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიაში“ (Дворицкая ул. ძ. зем. банка № 101) და თვით „კვალის“ რედაქციაში, არტილერიის ქუჩა, № 5, კარბუსის ახლო.

ფოსტის ადრესი: Тифлисъ. Редакция „КВАЛИ“.

¹⁾ რადგანაც ბ. ახლომოსულის ზოლემიკა სრულებით არეგება ჩვენი „პრესის“ საგანს, ამისათვის «პრესის» იმ წერილებთან გამოცემას საჭიროთ არა ვთვლით. ხოლო ჩვენი „გზა და-გზა“ შეუძლია ბ. თავართქილაძეს გამოსცეს ბ. ახლომოსულის წე-რილებთან ერთათ, თუ კი ვისმესთვის საინტერესო იქნება. ბ. თავართქილაძეს ამასთანავე გადავცემთ იმ მრავალ პროტეს-ტის წერილებს ახლომოსულის წინააღმდეგ, რომელიც ჩვენ მოგვბის და უადგილობის გამო კვალში ვერ ვბეჭდავთ. ასე-თივე ჩვენ წინააღმდეგ მომართულ წერილები მოსთხოვოს ივერიის რედაქციასაც და ეველა ეს, თუ სურს ბ. თავართქი-ლაძეს, საპოლემიკო წერილებს მიახეჭდოს.

ბ. უ.

ამ წლის 20 აპრილს გაიხსნა

ქალაქის

საჯარო ვაჭრობის დარბაზი

სოლოლაკისა და რტიშჩევის ქუჩების კუთხეში,
თ. ბებუთოვის სახლში.

ამ დარბაზში მოხდება ხოლომე ვაჭრობა ყოველ გვარ მოძრავთა ქონებათა, თანახმათ სახელმწიფო დაწესებულებაში მოსამსახურეთა, საკრედიტო და-წესებულებათა, დამგირავებელ კასათა და კერძო პირთა თხოვნისა.

საჯარო ვაჭრობა მოხდება ხოლომე შენობის დარბაზში, მაგრამ ესევე ვაჭრობა შეიძლება მოხდეს ნივთების მეპატრონეთა სახლში, ღუქნებში და მა-ლაზიებში.

დაწერილებითი პირობები საქონლის გასაყიდათ დანიშვნისა, მისი შენახვისა და საზოგადოთ ყოველივე პირობა „საჯარო ვაჭრობის დარბაზისა“ მსურველს შეუძლია შეიტყოს ზემოხსენებულ დარბაზში.

(2-5)

ჩვენი კვალი გვირეზი

თხზულება გ. წერეთლისა.

ფასი 30 კაბ.

იყიდება „კვალი“-ს რედაქციაში (არტილოერიის ქუჩა № 5) და წერა-კით. საზ. წიგნის მაღაზიაში. ქუთაისში მიტროფანე ლალიძესთან.

„კვალის“ და „ჯაჯილის“ რედაქციაში

იყიდება შემდეგი საკუთარი გამოცემები:

- თამარ დედოფლის სურათი 1 მ. 50 კ. (გასაგზ. 50 კ.)
- აღბომი „ბუნება სურათებში“ ედ. 1 მ. 20 კ. (გასაგზ. 20 კ.)
- ზატარა ღორდი . . . . . 30 კ.
- ჩვენი ძველი გვირეზი . . . . . 30 კ.
- თეთრი და ზანგი . . . . . 15 კ.
- სოლომონ მეფე . . . . . 10 კ.
- რბი მოთხრობა ეგ. ნინოშვილისა . . . . . 10 კ.

რედაქტორ-გამომც. ან. თ. წერეთლისა.